

Porvoon valtiopäivät ja Haminan Rauha 1809

Suomen liittäminen Venäjän
keisarikuntaan venäläisestä ja
suomalaisesta näkökulmasta

Porvoon valtiopäivät

- Suomen säätyjen uskollisuudenvala keisarille
- Aleksanteri I:n hallitsijanvakuutus 29.3.1809. Lupaus pitää Suomen perustuslait voimassa
- Venäjän keisarista tulee Suomen suuriruhtinas

Porvoon valtiopäivien merkitys

- Suomi ”korotetaan kansakuntien joukkoon”
- Autonomisen Suomen suuriruhtinaskunnan synty
- Venäläisillä virkamiehillä (poislukien kenraalikuvernööri keisarin edustajana) ei ole valtaa Suomessa
- Suomen suuriruhtinaana Venäjän keisari on Suomessa Suomen perustuslakien sitoma eikä itsevaltiias (suomalainen tulkinta)

Haminan rauha 17.9.1809

- Suomen valtioalue hahmottuu, laajenee lännessä Tornionjoelle
- Venäjän haltuun tulee myös Ahvenanmaa ("Ruotsin sydämeen suunnattu pistooli")
- Suomen liittäminen keisarikuntaan on edellytys "Vanhan Suomen" (1721 ja 1743 Venäjään liitettyjen alueiden palauttamiselle muun Suomen yhteyteen.

Tapahtumien merkitys Suomelle

- Kansallinen: ”Suomen” identiteetti vahvistuu. Suomalaisuusliikkeen edellytykset syntyvät/paranevat
- Valtiollinen: oma keskushallinto syntyy. Edellytykset itsenäisyydelle kehittyvät
- Kulttuurinen: etäisyyttä Ruotsiin. Kansallisen kulttuurin tila laajenee
- Taloudellinen: yli 100-vuotinen rauhan kausi. Oma valtiontalous ja verot oman maan hyväksi

Vuoden 1809 politiikan edellytykset: kansainväliset

- Venäjä saa tilaisuuden kaapata Suomi (Ranskan perinteinen politiikka on muuttunut. Tuki Ruotsille, Puolalle ja Turkille Itävaltaa ja Venäjää vastaan ei enää toimi)
- Venäjä joutuu tappiolle sodassa Ranskaa vastaan ja joutuu alistumaan Tilsitin sopimukseen
- Tilsitissä 1807 Eurooppa jaetaan etupiireihin. Venäjä sitoutuu mannermaansulkemukseen Englantia vastaan ja myös Ruotsin pakottamiseen siihen

Vuoden 1809 politiikan edellytykset. Sotilaalliset

- Suomen sotilaallinen valloittaminen vuonna 1808 onnistuu (hyökkäys talvella, Englannin laivaston rooli jää vähäiseksi, Viapori antautuu)
- Ruotsin tappio sinetöidään vuonna 1809
- Vuoden 1809 järjestelyjen pysyvyyden takaa Ruotsin kruununperijän Bernadotten sovinto Venäjän kanssa ja kääntyminen Napoleonia vastaan

Vuoden 1809 politiikan edellytykset. Venäjän sisäiset

- Monikansallisen keisarikunnan perinne Pietari Suuresta lähtien
- Aleksanteri I:n liberaali kausi, Speranskin vaikutus
- Aleksanterin valmius noudattaa lepyttelypolitiikkaa, erityisesti ylempiin säätyihin nähden

Vuoden 1809 politiikan edellytykset. Suomalaisten rooli

- Itsenäisyysliikkeen elementtejä yläluokkaisissa piireissä (G.M. Sprengtporten)
- Ylempien säätyjen kypsyminen ajatukseen uudesta isännästä (1700-luvun kokemusten pohjalta)
- Suomen armeijan vastarinnan tehostuminen kesällä 1808
- Sissiliike ja kansansodan uhka

1809 Venäjän yleisessä rajamaapolitiikassa

- Omat lait ja yläluokan suosiminen normaali linja (Baltia, Vanha Suomi)
- Suomen erillisuus muusta valtakunnasta muodostuu poikkeuksellisen suureksi (Pietarin virkamiesten ulottumattomiin)
- Suurpoliittinen tilanne tarjoaa poikkeuksellisen mahdollisuuden ratkaista geopoliittinen ongelma

Venäjän politiikan pitkä linja Ruotsin suhteen

- Ruotsin revansismi (vuosien 1721 ja 1743 aluevalloituksista) on pysyvä poliittinen vaaratekijä (aktualisoitui 1741 ja 1788)
- Rajan turvaksi linnoitusketju, sisävesilaivasto ja Ruotsinsalmen laivastotukikohta 1700-luvun lopulla
- Ruotsin revansismi noteerataan vakavasti Venäjän sotasuunnitelmissa vielä 1914

Bernadotte ja vuoden 1812- politiikka

- Kahden kauppa: Venäjälle turvattu selusta sodassa Napoleonia vastaan, Ruotsille Suomen sijasta Norja
- Lisää myönnytyksiä Suomelle: Vanhan Suomen liittäminen (päätös vuoden 1811 lopussa)
- Suomen lojaalisuus Venäjälle molemminpuolisesti edullista

Suomen Venäjän-politiikan pitkä linja

- Korostettu lojaalisuus keisarille ja erottautuminen Ruotsista (esimerkiksi Krimin sodan aikana)
- Keisarin tuki suomalaisuusliikkeelle (J.V. Snellman), joka toimii vastapainona ruotsalasiuudelle Suomessa
- Sopeutuminen Venäjän ”legitiimeihin” geopoliittisiin intresseihin

Suomen ”suuri linja”

- Pyrkimys aktiivisesti huomioida Venäjän suurpoliittiset intressit (”legitiimit intressit”) ja mukautua niihin, jotta voitaisiin maksimaalisesti toteuttaa omaa kansallista politiikkaa
- ”Suomalainen paradoksi”: luottamus ”idässä” laajentaa liikkumavaraa ”länessä”
- Snellman, vanhasuomalaiset, Paasikivi, Kekkonen. Koivisto...

”Suuren linjan” tuloksia ja ongelmia

- Keisarin tuki suomalaisuusliikkeelle 1800-luvulla (kieliasetus 1863). ”Näyteikkuna”
- Idänkauppa ja liennytytys 1900-luvun 2. puoliskolla. Rinnakkaiselon ”näyteikkuna”
- Kollaboraatiopolitiikan kriisi ja murtuminen 1899-1944
- Jatkuvuus vuosina 1917-1944?
- Ja vuosina 1995-